

Zájmové vzdělávání dospělých

Božena Blažková

Stále více si uvědomujeme, že učení probíhá bez ohledu na životní etapy, místo, čas a prostor. Vzdělání umožňuje rozvoj a zlepšuje kvalitu života. Vzhledem k rychle se měnícím životním podmínkám se stává celoživotní vzdělávání nezbytnou součástí života každého z nás. Toto vzdělávání můžeme rozdělit do tří skupin: formální učení (školský systém, zvyšování kvalifikace, certifikáty a diplomy), neformální učení (oblast profesního a rekvalifikačního vzdělávání, občanského, rodinného a zájmového vzdělávání) a informální učení (učení prostřednictvím všech aktivit, které v životě vykonáváme, zkušenostní a mezigenerační vzdělávání).

V knihovnách se nejvíce uplatňuje tzv. zájmové vzdělávání, které je nepovinné, saturuje osobní potřeby jednotlivce a probíhá ve volném čase. Tento typ vzdělávání vyhledávají častěji ženy, vzhledem k tomu, že mají větší potřebu sociálních kontaktů. Zájmové vzdělávání dospělých zatím nemá vytvořený ucelený systém. Na vysokých školách se jím zabývají katedry andragogiky.

Pokud se podíváme do historie, můžeme sledovat snahy o celoživotní vzdělávání občanů už od dob antiky. Primárními cíli vzdělávání byly zejména: jak se stát dobrým občanem, člověkem, křesťanem atd. Původně bylo toto vzdělávání zaměřeno na široké nevzdělané vrstvy a své kořeny má i v sociálním, emancipačním a svépomocném hnutí. Patří sem i období poválečné lidovýchovy a osvěty.

Současný koncept celoživotního učení je: člověk se musí učit po celý život a společnost mu to musí umožnit. Zájmové vzdělávání tvoří systém krátkodobých i dlouhodobých organizačních forem, které umožňují vzdělávací i rekreační využití. Základní podmínky pro jeho realizaci jsou: zájem, volný čas, dobrovolnost a svoboda výběru. Doplňuje je místní příslušnost, uspokojení potřeb, pestrost obsahu, otevřenost a aktivita. Umožňuje vyrovnávat jednostrannost převažujícího profesního rozvoje a má funkci harmonizačního prvku.

Velkým problémem je chybějící legislativa a následné ujasnění kompetencí. Z toho vyplývá špatná informovanost o potřebě vzdělávání dospělých, neujasněnost finančního zabezpečení a nestandardizovaná obsahová a organizační kvalita. Jsou nejasné hranice mezi jednotlivými oblastmi vzdělávání a je zvýhodňován formální školský systém. V současné době se zájmovým vzděláváním dospělých zabývají následující subjekty: školy a školské instituce, neziskové organizace (příspěvkové a rozpočtové organizace - knihovny, muzea, galerie), církve, občanská sdružení, politické strany, komerční vzdělávací instituce (volná živnost). Větší, zejména nadnárodní podniky a společnosti poskytují svým zaměstnancům možnost zájmového vzdělávání jako významný benefit.

Pro zájmové vzdělávání je typická obsahová rozmanitost. Patří sem pohybová a sportovní výchova, zdravotní výchova, environmentální výchova, vědeckotechnické vzdělávání, jazykové vzdělávání, náboženská a duchovní výchova. Silnou stránku tvoří otevřenost pro širokou veřejnost, flexibilita cílů i realizace, pestrost a různorodost nabídky, možnost různých přístupů včetně využívání netradičních forem a metod. Slabou stránkou je neexistující legislativa, nedostatek informačních zdrojů a nedostatek financí.

Při přípravě článku jsem využila materiály z odborného semináře Zájmové vzdělávání dospělých, který se konal 11.-12. května letošního roku ve Vědecké knihovně v Olomouci. Za podpory Ministerstva kultury ČR seminář zorganizovaly: SKIP Moravskoslezského kraje, Městská knihovna Třinec a Vědecká knihovna v Olomouci. Kromě odborných teoretických přednášek zde zazněly i konkrétní příklady z jednotlivých knihoven (Akademie volného času v Knihovně F. Kožíka v Uherském Brodě, Seniorské aktivity v Kutné Hoře, Litvínovská univerzita volného času, Vzdělávání dospělých v Masarykově veřejné knihovně Vsetín, Univerzita 3. věku v KK Vysočina v Havlíčkově Brodě). Součástí semináře byl i workshop zaměřený na projektování vzdělávací akce.

Na závěr si dovoluji ocitovat celý stručný nástin problematiky zájmového vzdělávání, který zaslali organizátoři společně s pozvánkou na seminář:

„Problematika zájmového vzdělávání dospělých je v současné době velmi aktuální především v souvislosti se stále narůstajícím významem celoživotního učení jednotlivců. V oblasti neformálního vzdělávání ve volném čase se nabízí obrovský potenciál pro uplatnění právě knihovnám - jako organizátorům nebo spoluorganizátorům aktivit zájmového vzdělávání pro veřejnost.

Předpokladem pro zapojení dospělých do tohoto typu vzdělávání je vytvoření přehledné, pestré a především dobře sestavené nabídky vzdělávacích příležitostí. Z toho vychází koncepce semináře. Účastníci semináře odjedou seznámeni s problematikou zájmového vzdělávání dospělých a vybaveni metodikou a náměty pro organizování aktivit pro dospělé.

Současná situace zájmového vzdělávání má rozhodně daleko k ideálu. Mimo velká města je nabídka prozatím minimální. Některé výzkumy dokonce naznačují, že až 40 % všech veřejně přístupných aktivit dalšího vzdělávání nabízených v ČR je soustředěno v Praze a okolí.

Přes výše uvedené faktory a přes zřetelnou převahu kvalifikačních a odborných směrů ve vzdělávání je nicméně možné v posledních letech u veřejnosti zaznamenat zvýšený zájem o ne čistě účelové vzdělávání. Obecně rostoucí zapojení občanů do zájmového vzdělávání odpovídá teorii postmateriální společnosti formulované americkým sociologem Ronaldem Inglehartem. Rozvoj postmateriálních hodnot má přímou souvislost s narůstáním zájmu o mnohé oblasti zájmového vzdělávání, jakými jsou např. duchovní a náboženská výchova, sportovní a pohybová výchova, kutilství apod., a v postmateriálním světě se tak neutilitární vzdělávání stává neoddělitelnou součástí života jedince, komunity i společnosti.

Do budoucna se tedy dá očekávat neustále rostoucí počet lidí zabývajících se ve volném čase zájmovým a občanským vzděláváním. Tento trend by se měl zároveň odrazit i v rostoucí nabídce odpovídajících výukových příležitostí, ve větší kvalitě poskytovaných služeb i ve výraznější podpoře ze strany vládních orgánů v oblasti legislativy, financí a propagace. Ideálním cílem bude dosažení takového stavu, kdy existující nabídka umožní každému, kdo si to přeje, učit se jakékoliv téma a za libovolným účelem, zcela v souladu s principy konceptu celoživotního učení.“